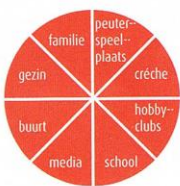

Anderstaligen krijgen *Zin in taal*

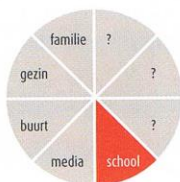
Deugen de nieuwe taalmethodes voor tweetalige leerlingen?

'Ze deugen niet', zeggen Bacchini, Van Dam en Verhallen in *Toon*, november 2003, want de methodes zijn niet taalverwervend genoeg en vergen aanpassingen omdat deze een beroep doen op een Nederlandse taalintuïtie. 'Ze deugen wel', althans *Zin in Taal* deugt wel, zo demonstreert Van de Guchte in haar twee antwoorden in *Toon*, maart en april 2004. Josée Coenen wil laten zien dat de aanpassingen zoals Bacchini c.s. voorstellen nog maar een begin zijn. Ook aparte lessen Nederlands moeten worden gegeven.

TEKST Josée Coenen * FOTOGRAFIE Wilbert van Woensel

Figuur 1. Nederlandstalige kinderen met veelvuldige en gevarieerde Nederlandstalige contacten

Figuur 2. Anderstalige kinderen met weinig Nederlandstalige contacten
■ = moederstaal
■ = Nederlands

Figuur 3. Anderstalige kinderen met veel Nederlandstalige contacten

De nieuwe taalmethodes, en ook zaakvakmethodes, onderwijzen natuurlijk nieuwe leerstof aan alle kinderen. In die zin zijn alle methodes taalverwervend; een open deur. Het onderwijs in het algemeen bouwt voort op datgene wat een Nederlandstalig kind al beheerst als het op school komt. Een anderstalige leerling daarentegen neemt deel aan het Nederlandstalig onderwijs soms zonder een bodem te hebben in het Nederlands. Dat roept de volgende vraag op: Hoe leert of verwerft het anderstalige kind Nederlands? Stelling: *Een taal leer je spelenderwijs als je veelvuldig en gevarieerd contact hebt met moedertaalsprekers. En moedertaalverwerving duurt zeker tien jaar!* (1) Maar wat als je als anderstalig kind geen contact hebt met moedertaalsprekers van die taal? Uit de figuren spreekt een enorme variëteit in Nederlandstalige contacten. Uit **figuur 1** blijken al de vele verschillen tussen Nederlandstalige kinderen. In **figuur 2** staan de anderstalige kinderen die Bacchini c.s. en ik voor ogen hebben: met nauwelijks contact met Nederlandstaligen, zoals het geval is in allochtone wijken van de grote en middelgrote steden. De anderstalige leerlingen met wel veel Nederlandstalige contacten zoals in **figuur 3**, zijn de leerlingen van wie Van de Guchte en haar medeauteurs van *Zin in taal* veronderstellen dat ze tweetalig genoeg zijn omdat ze drie jaar onderwijs hebben gevolgd en *dus* genoeg gevorderd zijn in het Nederlands om de taalmethode te volgen. Natuurlijk, de meeste anderstalige leerlingen hebben ook drie jaar Nederlandstalig onderwijs gevolgd. Maar als er geen Nederlandstalige contacten buiten school zijn, geen Nederlandse kinderen in de klas zitten, veelal klassikaal les wordt gegeven en geen speciale lessen Nederlands gegeven zijn, beheersen deze leerlingen na drie

jaar Nederlandstalig onderwijs onvoldoende Nederlands om een taalmethode of welke methode dan ook te volgen. Conclusie: Anderstalige leerlingen in groep 4 verschillen enorm in de beheersing van het Nederlands. Dat geldt eigenlijk ook voor de hogere groepen. Want als een Nederlands kind het Nederlands meestal buiten school verwerft en hier zeker tien jaar mee bezig is, dan is meteen duidelijk dat een school met een leerlingenpopulatie zoals uit **figuur 2** zonder extra lessen Nederlands dit contact niet kan compenseren. Bij het ontbreken van een methode voor gevorderde tweedetaalverwerving heeft men de hoop gevestigd op de nieuwe generatie taalmethodes. Wat dan weer de volgende vraag oproept: *Bestaan er dan taalmethodes die tegelijk geschikt zijn voor Nederlandstalige kinderen en anderstalige leerlingen om verder te gaan in hun Nederlands om de kerndoelen te bereiken én voor al deze verschillende anderstalige leerlingen om in specifieke lessen Nederlands te leren?* Hier gaat de discussie over tussen Bacchini c.s. en Van der Guchte.

TE HOOG Een aantal 'zwarte' scholen uit Amersfoort met veel anderstalige leerlingen afkomstig uit allochtone wijken, zoals die uit **figuur 2**, merkte dat *Zin in taal* te hoog gegrepen was voor hun leerlingen. Coenen maakte de methode toegankelijker en dit heeft geresulteerd in *Anderstaligen krijgen Zin in taal* dat bestaat uit A. aanpassingen in de didactiek van alle oefeningen bij alle boeken voor alle groepen en uit B. aanvullingen met speciale lessen Nederlands.

LITERATUUR

- J. Coenen. *Anderstaligen krijgen Zin in Taal*. Nt2-aanpassingen en aanvullingen bij de methode Zin in taal voor de groepen 4, 5, 6, 7, 8. Amersfoort,

Onderwijsbegeleidingsdienst Eemland, 2003. Te bestellen bij a.kroeze @eduniek.nl

- J. Copper e.a. *Contact! Actief Tweede Taal Leren*. Regionaal Pedagogisch Centrum Zeeland 2003.

- S. Gillis e A. Schaerlaekens (red.) *Kindertaalverwerving. Een handboek voor het Nederlands*. Groningen, Nijhoff, 2000.

- D. van de Nulft en M. Verhallen. *Met woorden in de weer*. Bussum, Coutinho, 2002.

TAALBEWUSTZIJN Aanpassingen en aanvullingen zijn ook nodig bij oefeningen op het gebied van woordbouw en zinsbouw. Hier wordt een groot verschil tussen Nederlandstalige leerlingen en anderstalige leerlingen zichtbaar. Nederlandstalige leerlingen maken dit type oefeningen en krijgen zo inzicht in verschijnselen die ze zelf al jaren gebruiken. Bijvoorbeeld oefeningen over samenstellingen als *schoolbord*, *schoenendoos* of oefeningen over samengestelde werkwoorden als *opeten* of *afwassen* maken Nederlandstalige leerlingen zonder enige moeite. In feite gaat het hier om lessen taalbeschouwing. Maar anderstalige leerlingen hoeven nog niet over een dergelijk taalbewustzijn beschikken. Daarom staan in *Anderstaligen krijgen zin in taal* speciale lessen Nederlands waarbij deze leerlingen juist bij bepaalde oefeningen iets leren over het Nederlands. Een voorbeeld:

Uit *Zin in taal*, Taalboek A, blz. 12

OPDRACHT 1:

Schrijf de zinnen over in je schrift en maak ze af:

Een schoenendoos is een doos voor _____.

Een zeepdoos is een doos _____.

Een tafelkleed is een kleed _____.

Opdracht 1 lijkt makkelijk. Alleen moeten anderstalige leerlingen weten hoe een samenstelling in het Nederlands is opgebouwd en hoe je samenstellingen omschrijft. Soms met *voor*, *voor schoenen*; soms met *voor*, *voor zeep*, of om *-te*, om *zeep in te doen*(?); of *voor op tafel* of *om op tafel te leggen*.

OPDRACHT 2

Maak twee rijen woorden in je schrift. Een rij met de-woorden, En een rij met het-woorden. Doe het zo.

de-woorden	het-woorden
de schoenen doos	het tafelkleed

schoenendoos - zeepdoos- tafelkleed- vloerkleed-
wijn glas- theeglas- zomerjas- leesboek

* José Coenen is opleider Nederlands als tweede taal aan de Hogeschool IPABO te Amsterdam en (mede-) auteur van verschillende leermiddelen Nederlands als tweede taal zoals *Anderstaligen krijgen Zin in taal*.

¹ Zie Gillis en Schaerlaekens (2000)

1. de betekenis: een schoenendoos is een soort doos, maar wel een speciale doos. Het samengestelde woord bestaat uit twee (soms meer) woorden maar het is één voorwerp.
2. de volgorde: eerst de specificatie, dan het grondwoord: *schoenen* + *doos*.
3. het lidwoord: *schoenendoos* is een speciale doos, het lidwoord bij *doos* is *de*. Vandaar dat we ook zeggen: *de schoenendoos*.
4. het woordaccent of klemtoon. Dat valt op de specificatie, want het is een speciale doos. Dat wil je benadrukken. (De specificatie behoudt wel zijn eigen woordaccent): *de schoe-nen-doos*.

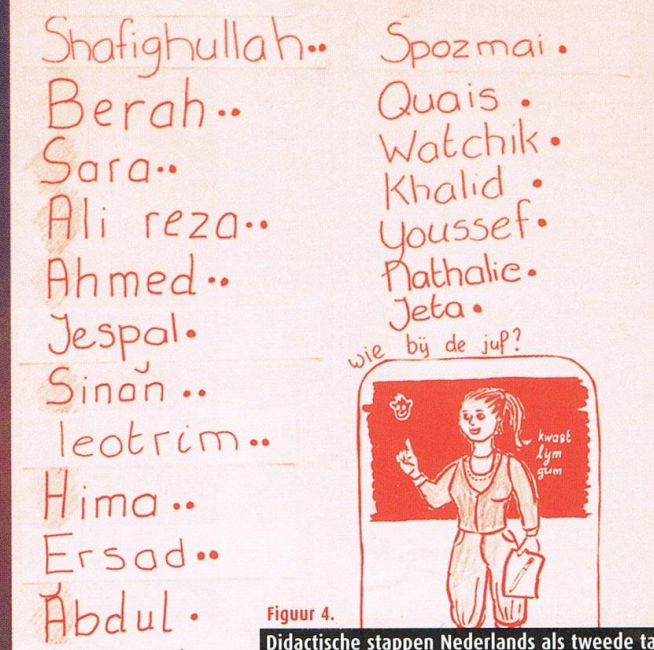
Wat doet een leerkracht nu? Die geeft voorafgaand aan de oefeningen in het boek eerst de algemene uitleg (alle vier kenmerken of eventueel minder) op het bord. Als hij of zij dit ook op papier zet en aan de kinderen geeft, dan kunnen ze deze uitleg gebruiken bij alle andere oefeningen over samenstellingen.

Andere speciale lessen gaan over moeilijkheden die anderstalige leerlingen tegenkomen in de vele teksten: over het voornaamwoordelijk bijwoord (*daarmee*, *erop*, *eraf*), het betreffende voornaamwoord (*dat*), over aanwijzende voornaamwoorden (*die*, *deze*, *dit*, *dat*), over werkwoordvervoegingen, over verbuigingen van zelfstandige naamwoorden en van bijvoeglijke naamwoorden. Hierdoor worden de teksten toegankelijker gemaakt, waardoor de leerlingen deze beter begrijpen en waardoor hun Nederlands weer toeneemt.

De ervaringen van de leerkrachten uit Amersfoort met *Anderstaligen krijgen Zin in taal* zijn positief: de leerlingen zijn veel meer betrokken, leren meer en preciezer én de scores op de toetsen gaan omhoog.

PRECIEZER EN EXPLICIETER Het geheel overziend komt Coenen tot de conclusie:

- dat een taalmethode veel preciezer dient aan te geven wat bij aanvang van de methode het beheersingsniveau in het Nederlands van anderstalige kinderen dient te zijn om met de methode te kunnen werken en om dezelfde einddoelen te halen als Nederlandstalige kinderen;
- dat taalmethodes veel explicieter de onbewuste kennis in het Nederlands moeten aanbieden (niet in vorm van opnieuw oefeningen) aan anderstalige kinderen ter voorbereiding op de gewone lessen. Dit kan in een apart boek.
- dat een methode voor gevorderde tweedetaalverwerving altijd nodig blijft, omdat immers er een verschil is tussen taalbeschouwinglessen en het leren van het Nederlands.

Figuur 4.

Didactische stappen Nederlands als tweede taal

Voor beelden uit Zin in Taal

A. AANPASSINGEN Elke oefening uit alle boeken voor alle groepen, zijn van een bepaald kenmerk voorzien, namelijk van een zogenoemde stap in de Nt2-didactiek: Zie **figuur 4**. Oefeningen met het kenmerk stap 2 en 3 zijn makkelijk. Oefeningen met het kenmerk stap 4 zijn moeilijker en vergen aanpassing. In het eerste voorbeeld Schrijf het woord bij het plaatje geeft de leerkracht de woorden (met het lidwoord bij zelfstandige naamwoorden) op papier, eventueel op het bord, en laat het vervolgens leren. In het tweede voorbeeld *Schrijf de woorden op die rijmen* geeft de leerkracht ook weer deze woorden, nu met de betekenis (en lidwoord) erbij. Eventueel kunnen die woorden door elkaar staan. Door te vergelijken met de gegeven woorden zoeken de leerlingen de rijmwoorden op.

In het derde voorbeeld geeft de leerkracht de Nederlandse benamingen voor ruimtes in een huis en laat deze daarna leren. Een oefening met het stap 5 kenmerk is het moeilijkste: de leerlingen moeten alles uit zichzelf halen. Niet alleen Nederlandse woorden en zinnen maar ook een bepaalde tekststructuur. Ook hier zijn aanpassingen in de vorm van het geven van Nederlandse woorden rondom een onderwerp, van verschillende zinstructuren en een tekststructuur noodzakelijk. Pas na deze aanpassingen en het laten leren, begint het echte verwerven (het semantiseren en consolideren). Door de overzichten van al die kenmerken per oefening per les kan de leerkracht in één oogopslag zien wat hij of zij moet doen. In feite is met dit deel van *Anderstaligen krijgen Zin in taal* concreet gemaakt wat Bacchini c.s. in hun artikel voorstellen. Maar er is meer.

Stap 1 (receptief)	Leerkracht/boek biedt een <i>woord*</i> aan. - leerlingen lezen.	Leerlingen lezen een tekst
Stap 2	Leerkracht/boek biedt een <i>woord*</i> aan. - leerlingen maken een keuze uit gegeven woorden*.	Zet een streepje onder het lidwoord en het woord waar het bij hoort. Mus wil naar <u>het</u> <u>hol</u> van Mol. Hij vliegt door <u>de</u> <u>lucht</u>. Leerlingen moeten iets doen. Dit kunnen ze, omdat alles gegeven is.
Stap 3 (reproductief)	Leerkracht/boek biedt een <i>woord*</i> aan. - leerlingen schrijven het <i>woord*</i> over.	Schrijf de zinnen over in je schrift
Stap 4 (productief)	Leerkracht/boek geeft <i>woordenschat*</i> -oefening. -leerlingen vullen in. Leerkracht/boek vraagt naar aanleiding van een <i>woord*</i> iets -leerlingen schrijven het antwoord.	Schrijf het woord bij het plaatje Of: schrijf de woorden op die rijmen Of: schrijf in je schrift woorden voor ruimtes in een huis. De gang, de keuken Leerlingen moeten het antwoord in het Nederlands kennen.
Stap 5	Leerkracht/boek geeft begin van opdracht. - leerlingen schrijven zelf.	Schrijf een spijt-kaart. Leerlingen moeten alles uit zichzelf halen: woorden, zinnen, tekststructuur in het Nederlands.

* Lees ook voor een *woord*, *woorden*, *woordenschat*: een klank, een constructie, voorvoegsel of achtervoegsel, een uitdrukking, een zin, een combinatie van zinnen, een tekst.